

Athari ya Ukiushi wa Kisarufi katika Tafsiri ya Matini katika Majukwaa ya Kidijiti

Mark A. Odawo¹, Carren Nyandiba¹ na James Omari Ontieri²

¹Chuo Kikuu cha Rongo

¹Chuo Kikuu cha Rongo

²Chuo Kikuu cha Maasai Mara

Ikisiri

Jukumu la kimsingi la lugha kama mfumo wa maana unaowakilishwa kwa maumbo ya kisarufi ni kukidhi mahitaji ya mawasiliano miongoni mwa watumiaji wake. Lugha hupata uamilifu huu pale vipashio vyake vinapopangwa kulingana na kanuni za kimofosintaksia za lugha hiyo. Mpangilio huu ndio unaozalisha matini zenye mshikamano na ambazo hujitosheleza kimaana. Hata hivyo, dhima hii inaweza kuvurugwa pale ambapo maana inayowasilishwa katika lugha fulani imefumwa kutokana na tafsiri. Japo matini chanzi inatarajiwa kuchakatwa kwa usadifu katika matini lengwa, kadhia ya tafsiri na tofauti kati ya lugha chanzi na lugha lengwa huweza kufisidi maana. Hali hii huelekea kudhihirika zaidi kutokana na maendeleo ya Tehama ambayo yameathiri pakubwa matumizi ya lugha ikiwemo taaluma ya tafsiri. Ni kutokana na hoja hii ambapo makala haya yanaangazia jinsi ukiushi wa kisarufi unavyoathiri maana ya matini tafsiri katika Majukwaa ya Kidijiti. Uteuzi wa kimakusudi ulitumiwa ili kupata sampuli sadifu ya data kutoka tuko.com na bbc.com. Data zilizokusanywa na zilichanganuliwa kinathari huku majedwali yakitumiwa kuweka wazi matokeo. Matokeo ya utafiti huu yanatazamiwa kuwa na umuhimu wa kutoa maarifa kuhusu mbinu na mikakati ya uhawilishaji waujumbe wenye muumano kwa watafsiri wa matini asilia na za mtandaoni. Waaidha, kazi hii itanufaishamashirika ya uanahabari na wanahabari huria wanaonua kuboresha tafsiri za taarifa zao na vilevile kuchochea wasomi wanaonua kutafiti kuhusu masuala ya kipragmatiki yanayodhihirika katika tafsiri za lugha mbalimbali.

Maneno Muhimu: Athari, Ukiushi, Tafsiri, Sarufi

Utangulizi

Lugha hudumisha uamilifu wake wa kutumika katika kujieleza na kupitisha maarifa inapotumiwa kwa kuzingatia kanuni zake. Maarifa anayohitaji binadamu nayo hupatikana na kupitishwa kwa lugha mbalimbali. Kauli kuwa jamii za binadamu ulimwenguni ni za asili na tamaduni tofauti humaanisha kuwa haziwezi kuelewana kikamilifu na kupasha ujumbe zinapotumia lugha zao za asili. Hali hii hupelekea haja ya kubadilisha maana ya matini kutoka lugha moja hadi lugha nyingine ya wapokezi wa ujumbe kupitia taaluma ya tafsiri.

Watalaamu mbalimbali kama vile (Catford, 1965; Nida na Taber, 1969; Larson, 1984; Newmark, 1988; Mwansoko, 1996; Wanjala, 2011) wanaafikiana kuwa tafsiri ni mchakato wa mawasiliano unaohusu uhamishaji wa maana na ujumbe ulio katika lugha chanzi (kuanzia hapa LC) hadi lugha lengwa (kuanzia hapa LL). Lengo kuu la tafsiri ni kuwasilisha maana iliyomo kwenye matini chanzi (kuanzia hapa MC) kwa kutumia matini lengwa (kuanzia hapa ML) ili kuathiri hadhira lengwa (kuanzia hapa HL) kwa namna inayofanana na ile waipatayo hadhira chanzi (kuanzia hapa HC). Kwa mantiki hii, tafsiri hujitokeza sawa na uhusiano unaoipa ML hadhi ya kuchukuliwa kama toleo jipya la MC. Kama anavyosema Mwansoko (2016), tafsiri kwa dhati yake ni daraja linalounganisha jamii mbalimbali zenye lugha zinazotofautiana na kwamba bila tafsiri, isingewezekana kwa jamii hizo zinazotumia lugha tofauti kupata maarifa, ujuzi na utamaduni wa jamii nyingine.

Kuchipuka kwa maarifa na ujuzi katika taaluma mbalimbali za kisayansi, kiufundi, kisheria, kibiashara na katika nyanja nyinginezo za kimaendeleo katika ngazi ya kimataifa, kumezidisha haja ya kutafsiri matini anuwai ili kuwezesha usambazaji wa haraka wa maarifa katika kufanikisha mawasiliano timilifu. Oduori (2008) anasema kuwa taaluma zinavyopanuka, uvumbuzi huendelea kuwepo. Maarifa yanayotokana na uvumbuzi huo huhitaji kusambazwa ili kuwafikia watu katika upande mwingine wa ulimwengu kwa lugha wanayoielewa vizuri. Hivi ni kusema kuwa tafsiri inategemewa sana katika kufanikisha mawasiliano na kusambaza maarifa katika dunia ya leo inayoendelea kuwa kijiji kidogo.

Maendeleo katika Tehama yamechangia mabadiliko makubwa katika uwasilishaji wa habari. Hii ina maana kuwa pana mwelekeo wa kuhama kutoka utegemezi wa nyenzo zilizozoeleka za kusambaza taarifa kama vile redio, televisheni, magazeti na majarida. Kama anavyosema Shitemi (2007), mawasiliano ya kitehama hasa katika sanaa za burudani, maonyesho ya filamu na uhabarishaji katika vyombo vya habari yamepanua dhima ya tafsiri za kielektroniki. Leo, utandawazishaji wa taarifa umewezeshwa kwa wepesi wa ajabu kupitia Majukwaa ya Kidijiti (kuanzia hapa MK). Japo uwasilishaji wa taarifa zilizotafsiriwa mtandaoni kwa Kiswahili ni tukio la miaka ya hivi majuzi,

watu wanaofuatilia na kutegemea MK ili kupata habari huzidi kuongezeka kila uchao.

Watu wengi wanachangamkia majukwaa haya kutokana na uwezekano wa kupata taarifa nyingi mahali popote punde tu zinapochipuka. Taarifa ambazo kimsingi huandikwa kwa LC ya Kiingereza pia huifikia umma kutokana na tafsiri katika LL ya Kiswahili kupitia MK. Hata hivyo, changamoto za kutafsiri taarifa zinazozalishwa katika MK zimekuwa kikwazo dhidi ya dhima ya kimsingi ya lugha ya kufanikisha mawasiliano na kusambaza maarifa. Ni kwa misingi hii ambapo makala haya yanajadili jinsi ukiushi wa kisarufi unavyotatiza tafsiri matini katika MK.

Makala haya yanahusu usomaji wa matini ili kudondoa data yakini kutoka MK kupitia rununu na tarakilishi. Matini zilizotambuliwa na kudondolewa ni zile zilizoangazia ufumaji wa maana katika matini za kisiasa, kijamii, kiuchumi na michezo zilizotafsiriwa kutoka LC ya Kiingereza kwenda LL ya Kiswahili kwenye MK.

Katika makala haya, uteuzi wa kimakusudi unatumiwa ili kupata sampuli sadifu kutoka majukwaa ya *tuko.com* na *bbc.com*. Majukwaa haya huwa na matini nyingi zaidi zilizotafsiriwa moja kwa moja kutoka Kiingereza hadi Kiswahili kwa ukamilifu na uwazi zaidi. Data zilizokusanywa na kuchanganuliwa kinathari pamoja na majedwali zilijumlisha misamiati, virai, vishazi na sentensi.

Utafiti huu uliegemezwa katika Nadharia ya Ufasiri iliyoasisiwa na Seleskovitch (1968). Kwa mujibu wa Seleskovitch, tafsiri ni zaidi ya mfanyiko wa kiisimu ambapo lugha moja huandikwa kwa kutumia vipashio vya lugha nyingine. Anaona tafsiri kama mchakato wenye hatua tatu zinazochangiana na kushikamana: kutambua maana au ujumbe katika MC; kubainisha au kuunda wazo linalotokana na ujumbe huo bila kutawaliwa na miundo ya kiisimu na kuandika upya wazo linalotokana na ujumbe huo katika LL. Kulingana na nadharia hii, mchakato huu wa kihatua ndio unaowezesha matini ya LC kutafutiwa fahiwa na kuhawilishwa katika LL.

Ukiushi wa Kisarufi

Jukumu la kimsingi la lugha kama mfumo wa maana unaowakilishwa kwa maumbo ya kisarufi ni kukidhi mahitaji ya mawasiliano miongoni mwa watumiaji wake (Halliday na wenzake, 1964). Lugha hupata uamilifu huu baada ya vipashio vyake kupangwa, kufuatishwa na kuhusishwa na kanuni za kimofosintaksia za lugha hiyo. Mpangilio huu ndio unaozalisha matini zenye kuzingatia sarufi, ukubalifu na mshikamano na ambazo hujitosheleza kimaana. Hata hivyo, ujumbe unaowasilishwa katika ML wakati mwingine hutatiza kutokana na ukiushi wa kisarufi.